

Dr. Ágoston József

ÉLETMÓD ÉS KÖZMŰVELŐDÉS

Az MSZMP Csongrád megyei Bizottsága nevében szívélyesen köszöntöm a Nyári Egyetem minden résztvevőjét.

Kedves Hallgatóim, kedves elvtársak.

Kulturális politikánk leglényegesebb feladata a közművelődésben ölt testet. Az itt jelentkező feladatok elvi és politikai megfogalmazása már hosszú ideje napirenden szerepel, átfogó méretű megvalósításához azonban napjainkra értek meg igazán a feltételek. Népünk műveltségének gyors ütemű fejlesztése mostmár nemcsak kulturális igény, hanem politikai szükséglet is egyben. Olyan fejlődési folyamatnak vagyunk tanui, amelyben a társadalom gazdasági alapjainak felgyorsuló változására támaszkodva, a felépítmény és a felépítményjellegű intézmények munkájának és hatásfokának színvonalát gyors ütemben kell tovább emelni. Ha pl. történelmi méretekből gondolkodunk, akkor a szocializmus - mint új társadalmi rend - az emberiség felnőtt korának első napjait öleli fel. Ez azt jelenti, hogy az ember már felnőtt, de csak a közelmúltban kapta kézhez személyi igazolványát. S mint ilyennek - noha számos tanulság van már mögötte - még sok mindent meg kell tanulnia. Így például - szocialista módon, szocializmust építő emberhez méltóan élni, vagyis

tudni kell mire használható a személyi igazolvány.

A közművelődés szerteágazó feladatok sokaságából áll. Ebből a feladattengerből - a megnyitó keretei között - az életmód- és a közművelődés néhány főbb összefüggésével kívánok foglalkozni. Induljunk ki abból ami a közművelődésről szóló párthatározatban így fogalmazódik meg. "A közművelődés nem szükhethető le a kultúra, a műveltség fejlesztésére, közvetítésére; fontos feladata a szocialista életmód, életforma és magatartás kialakításának segítése, a szocialista eszmékkel való értelmi-érzelmi azonosulás, a közösségi szellem a cselekvő erő, a közéleti aktivitás fejlesztése".

Napjainkban alapvető igényként jelentkezik, hogy a szocializmus rendje ne csak a béreket emelje, ne csak a lakások százezreit építse fel, hanem ezzel együtt műveltséget is nyújtson, méghozzá társadalmi méretekben. Biztosítani kell a jelenkor megértéséhez és gyors változásaihoz szükséges állandó azonosulás szellemi feltételeit. Indokolt, hogy az emberek tisztában legyenek önmagukkal, lehetőségeikkel, hogy képesek legyenek beilleszkedni a társadalmi haladás sodrásába, képesek legyenek azt formálni. A tudás, a felkészültség számunkra tulmutat a megismerésen, számunkra a világ megváltoztatásának, az új társadalom építésének eszköze. Ebből következik, hogy társadalmunknak harmonikusan fejlett személyiségre van szüksége, olyanra, aki

egyesíti magában a szocialista meggyőződést, az erkölcsi emelkedettséget és az ismeretek korszerűségét. Ez az oka annak, hogy tudás és magatartásbeli értékrendünket korszerűvé kell átalakítani, hiszen nem lehet egy előző kor eszméi, erkölcsi és az általa nyújtott ismeretek és magatartásnormák szerint a mai korban élni.

A szocializmust csak a közösségért cselekvő emberek építhetik föl, akik megtalálják az értelmes és hasznos élet módját, szándékaik megvalósulásának területét és a cselekvés örömeit. Ez azonban sohasem spontán folyamat eredménye, hanem feltételezi a tudatos, közösség által ösztönzött és támogatott törekvéseket.

Érdeemes az alábbi gondolatokat végigvezetni:

- a hatalom jellege szocialista. Munkáshatalom van és a szocialista demokrácia kiszélesítésén fáradozunk;

- a tulajdon viszonyok mind az iparban, mind a mezőgazdaságban szocialisták;

- a megtermelt anyagi javak elosztása egyre inkább a végzett munka mennyisége és minősége, a szakértelem és a vállalt felelősség arányában történik, tehát a lehető leg-szocialistább, a leginkább mérhető és ellenőrizhető formában;

- a társadalom szellemi életét meghatározó ideológia a marxizmus-leninizmus.

Tehát: ha a társadalom életjelenségeinek főbb folyamatait nézzük, akkor azt lehet megállapítani, hogy azok szocialisták, vagy szocialista jellegűek. Még akkor is igaz ez, ha figyelembe vesszük, hogy átmeneti korban élünk, ahol az egyes jelenségek, folyamatok és tendenciák még nem teljesen tiszták, nem teljesen kristályosak, hanem átalakulóban vannak.

Ezekkel a szocialista jellegű anyagi- hatalmi viszonyokkal kell, hogy szinkronban legyen az ember tudatának, életmódjának és magatartásának állapota és változása. Életünk szocialista élésének mindenre kiterjedő normáit még ezután kell kidolgozni, összefoglalni. Mindezt meg kell tenni és el kell fogadtatni. Egy szakma elsajátításához évek szükségesek, a munkafolyamat begyakorlásához hosszú időt biztosítanak a vállalatok. Vajon egy új életmód elsajátítása automatikus lehet-e? Nem!

"A szocialista életformát nem adhatjuk át használati utasításként az új lakások kulcsaival" - írja Aczél György. A modern ház nem tenyészt ki, az automata gépsor nem gyártja le a modern embert. Az csak a mindennapok harcának, a tudatos cselekvés és munkálkodás erőfeszítésének eredménye lehet.

Művelődéspolitikai feladataink megfogalmazásának időszerezőségét - számos tényező mellett - aláhuzza, hogy az életmódváltásunk is napirenden van. A szocialista építés eddigi évtizedei elégséges gazdasági alapot adtak ahhoz, hogy

lekerüljön napirendről az a kérdés, hogy - "miből éljünk?". Ez a kérdés történelmileg eldőlt. Az új kérdés viszont: "hogyan éljünk?" Erre a kérdésre több lehetséges választ adhatunk. Élhetünk kispolgári, polgári és szocialista módon. A helyes válasz nem lehet kétséges; nékünk az élet szocialista élését kell választanunk.

Életkörülmények alatt azoknak az anyagi, szociális és kulturális tényezőknek összességét és színvonalát értjük, amelyek között az emberek élnek. Életmódon pedig azt értjük, ahogyan az emberek a fenti viszonyokat hasznosítani képesek, ahogyan dolgoznak, élnek, művelődnek.

Milyen alkotó elemekből tevődik össze a szocialista életmód? Véleményem szerint a szocialista életideál, az élet élésének szocialista modellje az alábbi főbb tényezőkből áll;

- a munka szocialista végzéséből;
- a közösségi életből, és
- a családi, a magánéletből.

Röviden így fogalmazhatnánk össze a szocialista életmód legfőbb tartalmi jegyeit.

A szocialista életmód és életélés leglényegesebb összetevője, alkotóeleme a munka, a munkához való szocialista viszony. A munka ilyen meghatározó szerepének számtalan oka van: termelő-teremtő munka nélkül nincs társadalom; a munkavégzés képessége emelte ki a természetből, az állatvilágból,

az új társadalom is munkában, a munka által születik, az anyagi és szellemi értékek létrehozásának szakadatlan folyamatában.

A mi világunkban a munka különösképpen egyszerre szüli, formálja, alkotja az új társadalmat és az embert. Ennek legfőbb oka, hogy a szocializmusban újra megvalósul, helyreáll a kultúra és a munka egysége. Ez a legfőbb forrása és táplálója a munkához való új viszonyoknak.

A munka a legjobb ember- és jellemformáló tényező. A munka részekre bontott folyamata és ritmusa - nemcsak fegyelemre nevel, hanem egy nagy közösség szerves részének képzelete is felerősödik, tudatosodik az emberekben. Az is nagyon lényeges, hogy a megélhetés, az életszínvonal és ennek nagyságrendje - a végzett munkához kötődik.

Ha a munka az ember leglényegesebb társadalmi tevékenysége, akkor nem szabad megengedni, hogy ez a folyamat szocialista tudat nélküli legyen, s azt még kevésbé, hogy negatív tényezőkkel /kapzsiság, önzés, egoizmus/ párosuljon. A szocialista módon élő ember felkészülten és szívesen dolgozik. Számára a munka egyre inkább nem teher, főleg nem kényszer, hanem a képességek hasznosítása és felajánlása a társadalom számára, az alkotás öröme. Ez az igény nem a holnapé, hanem a szocialista munkabrigádok jelentős részének jelene.

A szocialista életmód másik sarkköve a közösségi élet.

A szocialista ember csak közösségi ember lehet. Ennek szintén anyagi okai vannak elsősorban. Az a tényező, hogy egy használati tárgy előállításában megszámlálhatatlanul sok ember vesz részt - ez a kollektív cselekvés irányában hat, arra ösztönöz.

A közösségben végzett termelő tevékenység növeli az emberben az együvé tartozás tudatát éppen úgy, mint a társadalomfenntartó erő szerepének megértését és elkötelezett hordozását. A ma embere intellektuálisan csak mint a közösség tagja gyarapodhat, emelkedhet fel; szoros szellemi és termelési- alkotási érintkezésben a körülötte lévő emberekkel. Az egyén életének, szabadságának kiteljesedése csak mint a közösség egy tagjának létezése útján valósulhat meg. Még a szocializmus is mint új társadalmi rend csak egységben, a szocialista közösség erejével védhető meg, és építhető fel. Ezért kell a közösségi gondolkodásnak, életélésnek benső tartalommal bíró magatartásnormává lenni. Egoistaként nem születik az ember, hanem azzá lesz, ha ilyen hatást gyakorolt rá környezete.

Közösségi életformára és magatartásra nevel a munka. A munkán belül gyorsan növekszik a szellemi hányad. Ezt a szellemi hányad növekedését hivatott segíteni a közművelődés. Így válik közművelődési céljaink megvalósítása a szocialista életforma kialakításának emelőjévé. A szocialista módon élő embertől idegen a bezárkózás, a közösség ügyeitől és gondjaitól való elfordulás.

Társadalmunk életformájának további építőköve a magán-élet. Van-e, legyen-e magánélete a szocialista módon élő embernek? Válaszunk csak az igen lehet.

A szovjet állam első női nagykövetét A.M. Kolontáj asszonyt 1918-ban fiatal lányok keresték fel és azt kérdezték, hogy a forradalom alatt illik-e a nőknek csinosan öltözni. A válasz az volt nem csak illik, hanem kell is. Kollontáj asszony az élet szép és tartalmas élésére biztatta a fiatalokat. Ime: az új életmód, annak tartalma és formája már a szocialista forradalom kezdetén napi, elemi kérdésként vetődik fel.

Az ember gyakorlatilag hármas funkció szerint él: a termelőmunka; a közéleti-, társadalmi élet; és a magán-, a családi élet törvényei alapján. Eddig az emberek termelőmunkájának és társadalmi-közéleti tevékenységének kifejlesztésével foglalkoztunk elsősorban. Legkevesebb idő, energia és figyelem az emberek magán- és családi életének gazdagítására, szépítésére, tartalmának formálására jutott.

Arra törekszünk, hogy a magánélet tartalma és formája legyen harmonikusan összhangban a társadalom eszmei és gyakorlati céljaival. Ezt azért fontos hangsúlyozni, mert számos család életének atmoszférája aszinkronban van a társadalom céljaival, s ez sok konfliktus forrása. Gondoljunk például a vallásosságra. Számos gyermekből és fiatalból alkalmazkodó képmutatást vált ki a család vallásos légköre és

az iskola szocialista szellemű nevelésének összeegyeztethetlensége.

A magánélet tartalmát és szükségességét az egyén, a család relativ autonomiája huzza alá. Minden ember és család élhet - és él is! - önálló, háborítatlan életet, de az egyéni élet önállósága nem szakadhat el a társadalom életétől, és főleg nem fordulhat azzal szembe. Ezután sem akarunk beleavatkozni, beleszólni az emberek magánéletébe. Ellenkezőleg. Az maradjon meg az egyén szuverén mozgásterének. A magánélet legyen minél szebb, kiegyensúlyozottabb és meghitt intimitásával legyen az egyén ambicionálója, ösztönzője.

A társadalomtól "független" életszemléletet nevetségessé tesz minden jó könyv, amit kézbe vesz az ember, hiszen a könyv már önmagában is társadalmi termék. De társadalmi eszméket sugároz a bekapcsolt TV és rádió, amely egy ország közösségének szellemét nyújtja minden hallgatójának. Viszonylagossá teszik a magánéletet törvényeink is. Csak addig magánügy az egyén élete és cselekvése, amíg törvényeink között, azok betartásával zajlik. Kiderül tehát, hogy a magán-, az önálló, a független élet - nagyon is determinált a társadalom eszméi, igényei és törvényei által.

Mindannyian tanui vagyunk a magán- a családi életek gazdagodásának, szocialista vonásai erősödésének. Miért tesszük mégis szövé az életmód szocialista tartalmának fejlesztését? Mert sok még a lélektelenül, a hanyagul dolgozó

ember, mert gyakran felborulnak családi életek, emelkedik a válások és az elhagyott gyermekek száma, időnként megerősödik és ujraképződik az egoizmus, a harácsolás, mert sok még a tartalmatlanul elpazarolt élet és az öngyilkosok száma.

Ezért mondjuk, hogy a közművelődés növelje az emberek szakképzettségét, adjon általános, kulturális ismereteket, de egyben tanítson, ösztönözzön szocialista életvitelre is. Nem követelünk mi ászkétizmust, azt sem, hogy minden ember máról-holnapra kommunista módon éljen, de azt igen, hogy szocialista eszmeiségű, becsületos, népet, hazát, családot szerető, tisztességesen dolgozó és élő, a társadalompolitikai kérdésekben előrettekintő, haladást szolgáló, az utódoknak példát és emberséget mutató életet éljünk. A mi korunknak nemcsak olyan ember kell, aki jól dolgozik, aki a múlt és a jelen kulturális értékeiből egyre többet ismer - hanem olyan, aki mindezekkel együtt emberül is él. A szellemi élet megélénkülése ne csak mennyiségi, hanem minőségi változást is hozzon és ne csak az ismeretekben, hanem az életmódban is.

Az élet szocialista élésének tartalmát és formáját nekünk, szocialista országoknak, népeknek, államoknak és pártoknak egyenként és külön-külön kell megteremtünk, kidolgoznunk. A szocializmust építő ember életkódexéből sok mindent megfogalmaztunk már, de még nem mindent. A marxista

szociológiának és pszichológiának ebben a kérdésben még sok a tennivalója.

A tőkés világ számos országának lehetnek - és vannak is - fejlettebb termelőberendezései, az építésben és termelésben egyelőre nyújthatnak többet és színvonalasabbat, de az is bizonyos, hogy a szocialista életvitel, életmód kialakításához nem nyújthat példát, mintát, modellt a kapitalista társadalom, hiába is keresnénk ilyet.

Az élet szocialista élésére csak a szocialista társadalmunk adhat, szülhet mércét. Miért? E helyen most hadd ne szóljak a szocialista és a kapitalista társadalom közötti lényeges különbségekről, amelyek önmagukban is kizárják az emberi életmód tartalmi azonosíthatóságát. Egy tényezőt vegyünk csak: nem azonosak a fogalmaink. Még ugyanazok a fogalmak is más lényegét, más tartalmat takarnak.

Itt van például az a fogalom, hogy könyv. Ezalatt mi tényleges és valóságos kulturális értéket értünk. /Ennek bizonyítéka, hogy a felszabadulás óta több klasszikus művet adtunk ki magyarul és olcsón, mint Európa tőkés országai együttvéve/. A tőkés országokban a könyv fogalma alatt a szex, a pornográf és a ponyva "irodalmat" is értik. Ez természetesen következik a társadalom szemléletéből.

De vehetjük azt a fogalmat is, hogy erkölcs. Ha pontosan akarunk lenni, akkor legalább két erkölcstről, az elnyomók és az elnyomottak erkölcséről kell szólni. Mi viszont

erkölcs alatt egyet, a szocialista erkölcsöt értjük. Ugyan-
ilyen következtetésre jutunk, ha a demokrácia, a munka, vagy
a becsület fogalmát vesszük elemzés alá, és sorolhatnánk
tovább.

Hiába fejlettebb néhány vonatkozásban a tőkés
társadalom - erkölcsi normákban, a szocialista életélés kö-
vetelményeinek kidolgozásához mintául nem szolgálhat. A
szocialista ember életmódjának kialakítása csak a mi társa-
dalmunk produktuma lehet. Ebben nincs mit tanulunk a kapi-
talizmustól. A szocialista életmód-ideált, életmód-normákat
nékünk magunknak kell összeállítanunk úgy, hogy az méltó
legyen a szocializmus rendjének emberéhez.

Ugy tűnik, hogy a szocialista életvitel lényegesen
többet jelent a műveltség megszerzésénél. Ez csak a társada-
lom és az egyén együttes cselekvésének eredménye lehet. Eb-
ben a folyamatban a műveltség csupán az egyik alapfeltétel.

Gyorsan változó viszonyok között élünk. Magatartásnor-
máink egyrésze még a multból táplálkozik, más része pedig
már a mi korunk terméke ami előre mutat. Nagyon lényeges,
hogy a szocialista életmód normáinak és követelményeinek
betartása ne legyen teher az ember számára, ne legyen /mint
valami ruha/ ráaggatott. Éppen ezért a szocialista életmód
hosszabb idő alatt, a szocializmus teljes felépítésének
anyagipolitikai és szellemi gyakorlatában valósulhat meg.
Elkezdeni és folytatni nekünk kell, befejezni pedig ifjú-

ságunknak. Ennek elősegítése a közművelők szép feladatai közé tartozik.

A Nyári Egyetemet ezzel megnyitom és minden kedves résztvevőnek sok sikert kívánok.